

Було ще доста рано, коли високо в небі, десь там, аж понад сизими кріжками Г'органів, завірилося¹ на негоду, звіялося, збаламутилося, загуркотіло. Густі верболози коло ріки очуняли, здригнулися, ожили, заколисалися, сподіваючись швидкого пришествия грози, котрої давно вже чекали.

Марунька поміняла колір, посутеніла, насупилася, беззубо злизувала сон зі щербатих берегів, стрімголово-нарвано вибігала хвилями на гострі кам'яні валуни і опадала білим шумовинням назад у своє збурене русло. Осій розтривожився, надсадно захекав — видихав із нутра парке повітря. Запахло молодим травнем, густими дощами, грузьким річковим намулом, рибою...

Яків скинув із себе сорочку, пообтирані черевики, кинув порожню торбу на стару грубу колоду, котра казна-скільки тут лежала, зайшов босоніж на мілину. Спершу студінь пробрала його до кісток, а далі ноги звиклися. Він нахилився, обережно зачерпнув пригорщами воду з ріки і вилив назад, потім — наче наважився — змився до пояса і навіть намочив голову. Так і стояв — чекав, доки з нього постікає вода. Далі вийшов з ріки, вбрався і, раз у раз нахиляючись, аби підхопити із землі дрібний камінець, повільно побрів берегом туди, де відрізана від селища кількома рядами дерев їхня вулиця на двадцять хат прудко бігла вздовж Маруньки, підіймалася на горб, густо порослий по обидва боки розкішною кропивою, лободою й дрібонькими гірчаками, вистрибувала на місток через глибоченький рівчак і нагло² обривалася, губилася десь там, за ним.

Доки сягало око, усе кипіло, цвіло і зеленілося, гуло бджолиними роями, зав'язувалося, спиралося на плоти

¹ Завіритися — насупитися.

² Нагло — несподівано.

фасолевыми і гарбузяними нитками, родило вишнями, черешнями і яблуками, кричало на сто псячих, гусячих, курячих, діточих, жіночих, хлопських голосів; кипіло, шуміло, дихало, жило, вмирало, сміялося, плакало...

Небо над головою згусло, якое із полегкістю зітхнуло та й різко провалилося раптівкою³, котра грубим сукном заслала світ, рясно вимочила Якову голову і широкі маслакуваті плечі, застрибала по торбі із сірої мішковини.

— Ади, не вспів-ім дати драла! Ще раз помивсі! — Яків повеселів, як бахур, котрого мати незлостиво бухнула у плечі, втер воду з лица, трохи прискорив крок і зайшов перечекати дощ під старою кривою липою. Слухав, як вона дихає, як тонко дрижить, простягаючись кожнісіньким листком, аби зловити воду, а разом із нею — життя; як кожною галузкою заповідається на пишний цвіт...

Над головою лупнуло — і небо розпанахала блискавиця. Пошепки молився, аби наступною не впалило і його. Завмер собі у молитві... Хвилина, друга, п'ята... Усе вщухло так скоро, що і не спам'ятався. Втішився і бадьоро подався на вулицю. Підходив до кожної брами, по одному виймав з кишені дрібні камінці, звично цілився і кидав у шиби хат. Десь на нього гавкотіли пси, а десь навіть і не дивилися — знали вже, що Яків приходить отак газдів будити.

Біля Міської хати зупинився на довші.

Здивовано стояв, зачувши звідти якісь віддалені крики. Там, здалося йому, давно не спали...

* * *

Місько Патик — аж йому широкі плечі зіпріли — люто махав посеред хати величезною Фецевою сокирякою, та все — по ліжкові, по ліжкові, по ліжкові. Уздовж ліжко рубав. Як дурний, рубав. Безтямно. Шалено. Нарвано. Рівно чи не рівно — а не дивився, ніби туман йому в очі зайшов. Бісився. Кромсав разом із периною, подушками, простирадлами,

³ Раптівка — раптова гроза.

рубав від надголів'я до нижнього краю, часто відпльовуючи добротним гусячим пір'ям, котре летіло з подушок та перини просто йому до рота, заліплювало очі, лоскотало за вуса...

Рубав та все питався в онімїлої жінки:

— А нащо нам таке ліжко, кўрва? — скавав, наче хтось йому розпеченої грані за халяви чобіт всипав. — На чорта воно нам треба? Таке велике? Таке широке? А переполовиню! Кишки висру, а своє зроблю! Такої не дам си на голові кілля тесати!

Дарка безмовною кріличкою забилася у дальній кут світлиці, закусила білими зубами мізинець лівої руки і нічого не відповідала, лише дивилася на той вертеп, який чоловік нині в хаті вчинив, і крадькома хрестилася правицею, так, аби розпалений їх ранковою свáрою⁴ Місько не помітив її раптової нáбожности.

Але Місько того не видів. Не тим гризся. Якраз гарненько розрубав ліжко навпіл та й дужо розсував попід різні стіни кімнати його половини, кожна з яких тепер западала на бік. Однак і то його не дуже переймало. Розсував собі та втішено приказував:

— Ади, єг⁵ файно поділив. Ади, єг файно, рівненько! Самий не подумав би! До вечора підоб'ю кілочками, буде рівно стояти. Лиш троха вузьке тепер, — оглядав прискіпливим оком... — Та нічю, нічю... В жінки моєї не широка дупця. Стане їй ліжка. А мені шо? Лиш би моїй жінці добре спалосі! Їй і чоловіка не треба! А нáшо? За пса го⁶ має! — глипнув на зблідлу від жаху Дарку. — Та, кўрча дошка! Сидит, ги засватана! — вар'ювато закричав, аж стіни в хаті дрібно задрижали і хмаровиння білого пір'я наново залітало в гарячому від Міської люти повітрі. — Ше тото цур'я⁷ мені сі попід ноги плентає! — і відкидав, відкидав подалі від себе важким кирзаком їхню пошматовану постіль, що її Дарина отримала у спадок від прабаби Катерини.

⁴ Свáра — сварка.

⁵ Єг — як.

⁶ Го — його.

⁷ Цур'я — дрантя, ганчір'я.

— А шоб ті того пір'я в писку поросло! Судна година з тобов! Ну, скажи, шо тобі сі ниньки у голові перевернуло? — Дарка все ж не витримала напруги, котра зацькувала її, залякала, змусила сидіти під стіною, та й розплакалася на сльози. — Місю, ну, на́шо? На́шо ти... На́шо... — затиналася, ніби добирала потрібних слів, аби якось остудити ту ватру, котра яро палала в його очах. — На́шо біду робиш? — вона схопилася з місця, ревно кинулася на руку чоловіка, котрий якраз лишився сокиряки, коли розсував половини ліжка.

— Не руш ня! — той смикнувся від її дотику, зірвався, скипів і відтрутив⁸ дружину, ніби воду з руки струсив. — Не буде у нас ліжка! Запиши си того на чолі! Не буде і фёртик⁹! Будем на́різно спати віднині! — Грізно рикнув, наче одурілий звір, і, вхопивши сокиру, різко вистрибнув за двері. Від гріха далі...

Всівся змучений і розтривожений на ґанку, тремтячими пальцями вийняв з кишені цигарку і дратівливо смалив — аж захлинався гарячим густим димом, навмисно давився ним, ніби хотів якщо не вдушитися, то бодай наїстися вдосталь. Забув уже трохи смак тютюну, хоч цигарки біля себе носити не перестав. Відколи дуже кашляти почав — а все через тирсу на пилорамі, — то боявся легені ще й куривом надривати. Цигарка давно не смакувала, як раніше, гірчила в роті.

— Тьху, зараза! Вродісі та вдáйсі! — він раптом підскочив на місці і голосно лайнувся, ніби обпікся кропивою, викинув цигарку. — Ліпше би не женивсі ніколи, ніж таке, кúрва! — спересердя посунув ногою сокиру з ґанку у лободу, тяжко зітхнув, а далі і зовсім затих, замовк, принишк, задивився кудись у далечінь добрими сливовими очима, поглядом, замішаним на любові, сльозі, теплі, ранній весні...

Дивний сум зачався на його неголеному обличчі, проліг рівною глибокою борозенкою крізь усе чоло, проступив

⁸ Відтрутити — відштовхнути.

⁹ Фёртик — кінець.

червоно на вилицях. Самотність зайшла зі спини, тяжко висадила на плечі, звисла на груди ноги. Така рідна якась, така своя, така знайома. Така зрима — хоч вий. Така темна — хоч лобом до одвірка товчися. Паморочливо тхнула застоюним на сонці болотом, пуголовками банькатих жаб, підгнилим у воді корінням і ще якоюсь нетутешньою травною; отруйно дихала, плямкала, раз у раз нахилялася, ловила його у сіті своїх очей. І він майже наяву бачив її білі порожні зіниці, такі невимовно страшні, мовби їх повиїдали прудкі річкові риби. Вона спиралася йому на голову гострими кістлявими ліктями, сухими та неприємними на дотик; ліктями не жіночими, не чоловічими, не людськими, не звіриними, а якимись потойбічними, крихкими, ламкими, примарними. Місько здригався, відчуваючи, як вона все щільніше і щільніше тулиться до нього, востає в нього, губиться у ньому — і він нічого не може вдіяти, ніяк не може позбутися її, зігнати зі своїх плечей. І йому страшно носити її на собі, йому страшно зайти разом з нею до хати, показатися на очі своїй жінці, котра не хоче з ним спати, і жити, певно, із ним не хоче.

...Дарина аж заплющила від страху очі, коли за Міськом зачинилися хатні двері — лупонуло так, наче десь у голові їй тріснула кістка.

— А бодай би ти скис, Міську! Бодай би ще малим всравсі! — вона несміливо схлипнула, а далі знову і знову. Впала пухкими колінами на розрубані подушки та зайшлася голосним плачем, довгим, рясним і затяжним, як перші березневі дощі. Важка чорна коса впала на її вродливе лице і вимочувалася гіркими сльозами, котрих молода газдиня нині не жаліла, давала їм вільно текти з ясних прегарних очей, стікати цоками на вилиці, на шию, а звідти — у стиглу розкішну пазуху...

Було їй жаль за ліжком та й за перинами, за тонкими мережаними простирадлами, що їх Місько нині покремсав на дрантя та повимащував чоботами, за спокоєм погожого весняного ранку, щедрого на сонце, за спокоєм свого вразливого жіночого серця, надірваного криками й гупанням сокири по ліжку...

За чоловіком, що пігнався з хати на чотири вітри, не банувала¹⁰. Знала — через часину-другу він заспокоїться, охолоне та й присуне до неї, тихий і благий, покірний, як мале теля. Візьме її за плечі, обійме, притисне, поцілує її пазуху — і на тім сварка промине. Так уже не раз із ними бувало.

— Прости, — скаже. — І сонце плями має...

А все через пазуху...

Ясноока Дарина усім, що мала у житті, завдячувала лише тій розкоші, котру дав їй Бог і котру носила під сорочкою. Усі дари земні відкрилися їй, коли вона збагнула, що має такий скарб. Ото і чоловік її, Михайло Патик, не годен без її пазухи на світі прожити, не годен обійти жінку в хаті, аби не затиснути її цицю в долоні. Робота його не береться, люди його не цікавлять, доки вона удень коло нього. А далі і всеньку ніч не дає йому спати Дарчин скарб. Відколи полягають вони до сну і аж до самого світанку крутиться Місько на ліжку та все береться жінчині груди пестити. Нема їй сну коло нього — лиш задрімає трохи та й одразу ж будиться від того, що чоловік її цицьку з пазухи виймає і масує, і зминає, і гладить, і кусає легонько, цілує, облизує. А коли з однією натішиться, до другої починає добиратися. І так може годинами. Аж дрижить увесь. Вона вдає, ніби спить, бо як чоловік увидить, що її збудив, то вже не заспокоїться, доки не вилюбить до останнього подиху. А їй вставати рано-ранісінько й коло хати поратися, а потім ще й шити людям. Через оте шиття, через оті рябі спідниці, довгополі сорочки, тонкі, майже прозорі кофтини, через чоловічі порткі та діточі пеленки очі майже сліпі стали. Бо весь час за ниткою біжать, не відпочивають зовсім. Вона за цілий день натомиться, а ночами їй якась біда поперек ломить, та так страшно, ніби назавше її зігнути намірилась. Дарина спати хоче — вмирає.

А любові Міськової давно вже не хоче.

¹⁰ Банувати — сумувати.

І рук його у своїй пазусі не хоче.

І за чоловіка його вже би не хотіла, так він душу їй розкерéнив¹¹.

Але з тим уже нічого не зробиш. Треба жити якось, миритися, бавити, вдавати любов і ніжність, їсти, спати, виходити на люди, родити йому діти. От усе це вона годна, лиш би давав їй спати вночі та й не ліз любитися, бо то їй гірше гіршої біди, гірше жаби в піску¹², гірше зради...

Заплаканими очима вражено дивилася на порубане ліжко, на розкидане по хаті шмаття та й сердито шморгала носом:

— А шляк би тя, Міську, трафив! Таке ліжко поломити! Такі перини переспаскудити! Де твій розум?! — запитувала у німої стіни, на котрій висів під червоним рушником їхній з чоловіком весільний портрет. — Не, — збирала пір'я по хаті, — з їжака не буде бика! Такої не буде! Вража мати ті знає! Чо' взявсі зрання парастас правити? Яка скотиняка тя під сраку хльоснула, шо ти мені такої карі в хаті наробив? Тобі то попустит за їдну годину, а вечір зара присуне — на чім спати лігнемо?

Дивувалася щиро, як ніколи, бо і справді не знала, чим аж так в'їла свого газду, що він зрання ніби дурний став. І чого за сокиру взявся? Влетів з нею так, ніби забити її Дарині у плечі хотів. Налякав до смерті. І чим образила? Чи того, шо сказала, аби дав їй спокій з тим нічним масуванням цицьок, бо вона через нього не годна виспатися; чи того, що з усіх сил цієї ночі прикидалася сплячою, доки чоловік аж трясся коло неї від пристрасті й так розпалився, і так хтів її любити, що аж стогнав нагóлосно. А вона ніби спала мертвим сном і того не чула, і литки свої так міцно затиснула, що він не зміг їх розтулити... І не дихала навіть. І з боку на бік не переверталася. І не зважала на Михайла, котрий скаженів

¹¹ Розкерéнити — роздерти, розшматувати.

¹² Пісок — рот.

і будив її, торсав за плечі, за груди, обмацував спітнілими зимними руками живіт і стегна...

Не було її. Вмерла для него.

Не хтіла його та й усе.

Не хтіла... Не могла...

Ото він рано сам не свій став і ліжка вчепився. Сокиру Фецеву з-під ґанку дістав, по ліжкові хрясь, хрясь — та й розквитався. Раз жінка його любити не хоче, то й ліжка такого великого їм не треба.

— Лиш от, єґ тепер спати будем? — вголос запитувала Дарка по черзі кожну стіну, змітаючи віником гусяче пір'я на одну велику живу купу посеред світлиці...

* * *

Юстина повільно приходила до тями.

Спочатку наполовину розплющила старі сліпуваті очі, і вони вловили трохи світла із травневого надвечір'я, у котрому хиталися, крутилися, рухалися, метушилися якісь тіні. Далі крізь гул у голові вона вчула ще якісь виразні звуки, котрі нагадували їй чи то слова, чи то зойки, чи то жалобні плачі. Не тямила, не розуміла, не могла усвідомити, хто біля неї так гірко заводить, де то і на яким світі їй мариться. Відчувала, що їй мокро у плечі і, певно, від того дуже зимно; що дрижить ліва ключиця, а ноги якісь нерухомі, тяжкі, ніби налиті свинцем чи привалені річковим камінням. Спробувала ворухнутися — не могла й збагнути, чи зрушилась. Лиш заболіло передпліччя, десь близько коло шиї, наче рискалем¹³ його прорубали.

— Приходить! Приходить! — вчула раптом, що коло неї загомоніли тривожно і якомсь перелякано чужі голоси.

«Хто то є? Чи я їх знаю? — думала, ледве тримаючись божого світа, Юстина. — Шо кажут?»

¹³ Рискаль — гостра лопата.